

ПРОФЕСІЙНО-МЕТОДИЧНЕ НАСТАВНИЦТВО В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ВИМІРІ

У статті висвітлено проблеми професійно-методичного наставництва під час педагогічної практики майбутніх учителів іноземної мови у руслі вимог Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти.

Оновлення цілей та змісту педагогічної практики в контексті **Рекомендацій Ради Європи** дає можливість оновлювати освітні технології, стимулювати творчу ініціативу студента-практиканта та його самостійність і дає змогу гнучко й ефективно опрацьовувати як вітчизняні, так і автентичні навчально-методичні посібники для розв'язання комунікативних завдань на уроці іноземної мови, які спрямовані на інтегроване навчання всіх видів мовленнєвої компетенції.

Студент-практикант повинен оволодіти комунікативною методикою викладання іноземної мови, яка базується на діяльнісних та особистісно-орієнтованих завданнях, що дає змогу навчати учнів іноземній мові як основному засобу міжкультурного спілкування.

З контексту **Рекомендацій Ради Європи** випливає, що не тільки вчитель, але й студент-практикант має за мету допомогти учневі досягти автономності на уроці іноземної мови та оволодіти мовленнєвими засобами комунікації.

За створених сприятливих умов для проходження педагогічної практики студенти мають можливість розкрити професійні здібності, сформувати вміння критичного самоаналізу та вирішувати конкретні методичні завдання на уроці в якості вчителя іноземної мови. Саме такі умови кожному студенту-практиканту і покликані створити методисти вищого навчального закладу та вчителі школи – керівники педагогічної практики, щоб допомогти кожному студенту-практиканту оперувати практичними та теоретичними знаннями з курсу методики викладання іноземної мови, організувати та провести урок на належному рівні з метою подальшого удосконалення процесу проходження педагогічної практики. Тому участь керівників практики в обговоренні відвіданих уроків, їх ознайомлення з планами-конспектами уроків є безпосереднім продовженням професійно-методичного наставництва студентів у загальноосвітній школі.

Щоб зростити професійно зрілого вчителя іноземної мови, вузівський та шкільний керівник педагогічної практики має передати студенту-практиканту вміння організовувати та навчати, планувати та аналізувати навчально-виховну діяльність. Саме тому під час проходження педагогічної практики студенти мають можливість обговорювати **якісні показники педагогічної практики**, а саме:

- уміння проводити урок іноземної мови;
- аналізувати уроки шкільних учителів;
- вести спостереження;
- аналізувати навчальні матеріали шкільних підручників ;
- визначати критерії оцінювання власних уроків.

Значна увага приділяється вирішенню практичних завдань з методики викладання іноземних мов, оскільки педпрактика має бути максимально наближена до реальної навчально-виховної діяльності студента – майбутнього вчителя. Під час проходження практики студенту-практиканту надається відчутна кваліфікована допомога як з боку шкільного, так і вузівського методиста. Задля цього зі студентами проводяться конференції, методичні семінари, консультації та бесіди з висвітленням проблемних питань і з метою набуття професійної педагогічної майстерності вчителя іноземної мови та вдосконалення проведення педагогічної практики в цілому. Для цього проводиться обговорення відвіданих уроків з наступним їх методичним аналізом. Звичним для студентів є відвідування відкритих демонстраційних уроків шкільних учителів з наступним їх обговоренням.

Доповнюючи практичні заняття з методики викладання іноземних мов, на яких студенти демонструють рівень своєї педагогічної майстерності, під час педагогічної практики в школі створюються найбільш сприятливі умови для переходу від теорії методики навчання іноземних мов у ЗОШ до практичного втілення вимог Рекомендацій Ради Європи щодо оволодіння учнями іноземною мовою на рівнях А1, А2, В1, В2 та розвитку соціолінгвістичного світогляду учнів, коли задіяні усі мовні та мовленнєві компетенції. У Рекомендаціях Ради Європи підкреслено, що *центрального значення у навчанні іноземних мов в умовах ЗОШ* набуває розвиток мотивацій, умінь та впевненості учнів при контакт з новим мовним досвідом. Саме цим положенням щодо *мети навчання іноземних мов у ЗОШ* і мають керуватися студенти-практиканти та їх наставники під час педагогічної практики [1: 14].

Професійно-методичне наставництво є **двостороннім процесом**: *студенти-практиканти* демонструють нові технології навчання відповідно до рекомендованих стандартів рівнів володіння іноземною мовою для кожного ступеня навчання, а *вчителі-методисти*, крім спостереження за розвитком педагогічної майстерності студентів-практикантів, аналізують їхні методи та прийоми роботи відповідно до стандартів Рекомендацій Ради Європи [2: 10].

Під час проходження педагогічної практики встановлюються партнерські відносини студентів-практикантів з учасниками процесу професійно-методичного наставництва: вчителем іноземної мови школи, класним керівником, представником адміністрації школи, методистом ВНЗ. Студенти-практиканти факультету іноземних мов є учасниками шкільної педагогічної ради на початку та в кінці педагогічної практики, у партнерстві з учителями планують та проводять уроки з іноземної мови, вирішують методичні завдання.

Необхідною умовою позитивного результату педагогічної практики у світлі нових вимог є створення **співпраці в єдиній партнерській системі**: студент-практикант – вчитель-наставник – методист ВНЗ. Кожна ланка цієї системи виконує дві основні функції: подача та отримання інформації науково-методичного характеру, що відбувається в режимі зворотного зв'язку трьох типів. *Типи зворотного зв'язку* можуть бути визначені таким чином:

- 1) отримання та осмислення науково-методичної інформації (аналіз навчальних матеріалів чинних підручників, відбір додаткових навчальних автентичних матеріалів відповідно до шкали рівнів знань, визначення соціокультурних та соціолінгвістичних аспектів уроку);
- 2) зміцнення партнерських відносин у системі "студент-практикант – наставник" та об'єктивне оцінювання навчально-виховної діяльності студента-практиканта (впливовий ефект наставника здійснюється в ході обговорення плану уроку, аналізу проведеного уроку, допомога у вирішенні питань щодо встановлення психолого-педагогічного зв'язку студента-практиканта з учнями та членами педагогічного колективу школи);
- 3) розвиток професійно-педагогічної компетенції студента-практиканта (реалізується під час самостійної підготовки та проведення уроку іноземної мови, позакласного заходу, психолого-педагогічних досліджень).

Партнерство в системі "студент-практикант – вчитель-наставник – методист" передбачає *вербальну та невербальну комунікацію в межах системи*. Науково-методична інформація, яка отримана студентом-практикантом, має бути правильно побудована, містити різні точки зору з проблеми, нейтральною у мовному відношенні та конкретно за змістом, чітко визначати позитивні та негативні моменти аналізу педагогічної діяльності студента-практиканта, можливий також зауважуваний аналіз помилок. Під час спостереження уроку або спостереження процесу спілкування студентів-практикантів з учнями більш доцільною є невербальна комунікація в режимі "Т - S" (Teacher to Student), що виключає пряме втручання у навчально-виховний процес у режимі "студент-практикант – учень": жест, погляд, міміка.

Під час проходження педагогічної практики студент-практикант залучається учителем-наставником та методистом вузу у процес сприймання різних видів інформації:

- 1) одностороннє сприймання науково-методичної інформації (розвиток думки з певної методичної проблеми, висловлення та пояснення своєї точки зору під час вирішення методичної задачі, опис методичної проблеми, доведення своєї думки щодо ефективності використання методу чи прийому тощо);
- 2) двостороннє сприймання інформації (обмін думками в режимах "вчитель – практикант", "практикант – методист" у процесі обговорення, розпитування, коментування). Теоретичні вказівки наставника повинні бути дозованими та аргументованими [3: 50].

З метою ефективного впровадження Рекомендацій Ради Європи у навчально-виховний процес організовується **два види спостереження** за професійною діяльністю студента-практиканта. *Структурні спостереження* передбачають фіксацію та аналіз таких методичних процесів: розподіл часу на уроці, відбір та вміння варіювати різні види мовленнєвої комунікативної компетенції на уроці іноземної мови, зміна тактики під час уроку залежно від методичної та педагогічної ситуації. *Загальні спостереження* передбачають фіксацію й аналіз всієї діяльності студента-практиканта під час уроку: критичний аналіз ходу уроку згідно з визначеними етапами, режими виконання вправ різних типів на окремих етапах. Критичний аналіз ходу уроку має об'єктивний характер; аналіз результатів діяльності студента-практиканта й учнів на уроці іноземної мови є здебільшого суб'єктивним за своїм характером [3: 70].

Відповідно до нових вимог Рекомендацій Ради Європи щодо підготовки майбутнього вчителя іноземної мови ЗОШ нами запроваджена **5-ти ступенева модель керівництва професійною діяльністю студентів-практикантів**:

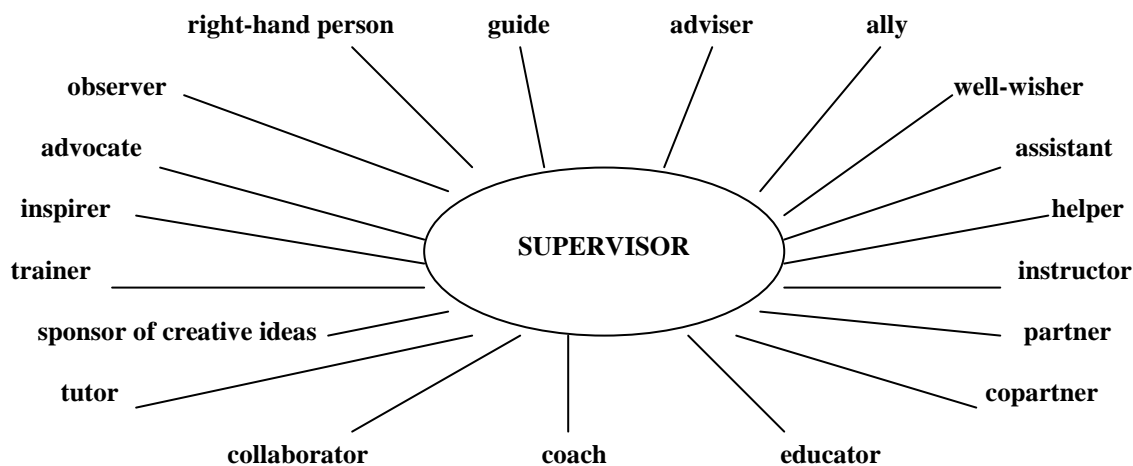
- 1) настановча конференція за участю викладачів різних кафедр, керівників педагогічної практики;
- 2) методичні спостереження за уроком іноземної мови студента-практиканта за визначеними схемами спостережень з наступним загальним і детальним аналізом уроку;
- 3) методичний аналіз навчально-виховної діяльності студента-практиканта з метою визначення стратегій навчання та вирішення методичних проблем;
- 4) участь групи студентів-практикантів у спостереженні та методичному аналізі уроків окремих студентів-практикантів;
- 5) аналіз методичної документації, поданої для підсумкового оцінювання навчально-виховної діяльності студента-практиканта під час проходження педагогічної практики.

Завдання методиста у світлі вимог Рекомендацій Ради Європи полягає в тому, щоб на основі критичного аналізу навчально-виховної діяльності визначити рівень методичної, теоретичної та практичної підготовки кожного студента-практиканта факультету іноземних мов до практичної роботи в умовах сучасної ЗОШ і визначити стратегії професійно-методичного зростання кожного майбутнього вчителя іноземних мов.

Надання майбутньому вчителю іноземної мови можливостей для творчого пошуку самостійного вирішення методичних проблем, надання практичної допомоги студенту-практиканту у плануванні та проведенні уроків і

оцінюванні рівня знань учнів є **завданням керівників педпрактики**. Як основне визначається завдання, суть якого полягає у сприянні студентам-практикантам у застосуванні інноваційних технологій навчання іноземних мов та сучасних інтерактивних підходів до формування іншомовної комунікативної компетенції учнів ЗОШ. Саме тому керівник практики має, насамперед, виконувати функції фасилітатора, тобто помічника та партнера студента, який на основі критичного аналізу надає необхідну професійно-методичну допомогу, радячи, підтримуючи, навчаючи та заохочуючи студента до майбутньої професійної діяльності вчителя іноземних мов у загальноосвітній школі.

На думку студентів факультету іноземних мов, найкращим керівником педпрактики вони вважають саме такого наставника, який виконує зазначені функції, а саме:

Для того, щоб керівник педагогічної практики відповідав ролі *фасилітатора процесу проведення педагогічної практики*, мають бути дотримані такі вимоги:

- чітке визначення методистом цілей, завдань і очікуваних результатів педагогічної практики;
- здійснення керівництва непрямым шляхом через поради, побажання, відповіді на запитання, визначення посилюючих методичних завдань, спрямованих на підвищення рівня педагогічної майстерності майбутнього вчителя іноземних мов;
- виключення упередженого ставлення до окремих студентів-практикантів;
- толерантність та об'єктивне оцінювання методів і форм роботи студента-практиканта на уроці іноземної мови;
- об'єктивна оцінка методичної ініціативи та самостійності студентів-практикантів у їх навчально-виховній діяльності як майбутніх вчителів;
- створення демократичної атмосфери під час аналізу та обговорення уроків іноземної мови студентів-практикантів;
- участь методиста в обговоренні плану уроку до його реалізації та спостереження за реалізацією даного плану уроку з подальшим його обговоренням;
- належна оцінка результатів педагогічної практики методистом, висвітлення методичних недоліків як стратегій подальшого вдосконалення педагогічної майстерності майбутнього вчителя іноземних мов.

Оскільки шкільний учитель, а в період педагогічної практики студент-практикант, є реалізатором вимог Рекомендацій Ради Європи з мовної освіти, цей документ в частині 6.4.2.2. визначає конкретні *вимоги до професійно-методичної підготовки вчителя іноземної мови*, що передбачає такі параметри:

- а) дидактичні навички вчителя;
- б) здібність організувати та контролювати навчальну діяльність учнів під час уроку;
- в) уміння оцінювати навчальну діяльність учнів згідно із шкалою рівнів навчальних досягнень з різних видів мовленнєвої компетенції;
- г) високий рівень соціокультурної та соціолінгвістичної компетенції;
- д) розуміння естетичної цінності іноземної мови та здібність передати це учням;
- е) здатність здійснювати індивідуальний підхід до навчання учнів з різним рівнем розвитку на уроці іноземної мови [1: 142].

Саме в умовах творчої співпраці, взаємоповаги та *ділового партнерства шкільного вчителя, вузівського методиста та студента-практиканта* педагогічна практика відповідатиме основним цілям та змісту в контексті Рекомендацій Ради Європи. Кероване методистом та самостійне творче вирішення методичних завдань дає змогу студенту-практиканту удосконалювати свої професійні вміння та сприяє підвищенню рівня педагогічної майстерності майбутнього вчителя іноземних мов ЗОШ.

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Англійська мова 2-12 класи. – К.: Шкільний світ, 2001. – 44 с.
3. Scott W. Hopkins, Moore Kenneth D. Clinical Supervision. Brown & Benchmark Publishers, the USA, 1993.

Матеріал надійшов до редакції 29.10.2004р.

Березенская Л.И., Добржанская В.В. Профессионально-методическое наставничество в европейском измерении.

В данной статье обозначен круг проблем профессионально-методического наставничества во время педагогической практики будущих учителей иностранного языка в свете требований Рекомендаций Совета Европы.

Berezenska L.I., Dobrzhanska V.V. European Standards of Professional Methodological Supervision.

This article deals with the issues of professional supervision in ELT Methodology during internship of future teachers of foreign languages according to the standards of the European Union.